

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica X (2011)

IN MEMORIAM

Prof. zw. dr hab. Jerzy Gołębiowski (10 kwietnia 1943 – 3 listopada 2010)

W dniu 3 listopada 2010 roku zmarł w Krakowie Profesor Jerzy Gołębiowski, historyk dziejów gospodarczych. Całe intensywne życie naukowe poświęcił pasji badania i wyjaśniania procesów i zjawisk gospodarczych okresu międzywojennego – czasów niełatwych nie tylko w sferze polityczno-ustrojowej czy społecznej, ale również trudnych dla ówczesnej gospodarki i społeczeństwa. W pełni potwierdza to obfity dorobek naukowy i ekspercki Profesora.

Jerzy Gołębiowski urodził się 10 kwietnia 1943 roku w Kielcach. Wojny nie pamiętał, oczywiście, ale już jej następstwa w niebogatych Kielcach stanowiły ważne znamię w Jego życiorysie. Prawdopodobnie dlatego o swych korzeniach, rodzinnych i środowiskowych, nigdy nie zapominał. Również i o wczesnej młodości. Absolwent kieleckiego Technikum Ekonomicznego (1963) świadomie, jak sądzę, wybrał kierunek historyczny w ówczesnej krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej ze specjalizacją historia gospodarcza. Miał ku temu nie tylko predyspozycje, ale i niezłe, ekonomiczne, przygotowanie. I świadomość, że warto połączyć te dziedziny. Spotkał na tej uczelni zresztą świetnych naukowych przewodników – profesorów Adama Przybosia, Mariana Tyrowicza, ale przede wszystkim profesora Józefa Buszkę z Uniwersytetu Jagiellońskiego, który stał się dla Jerzego nie tylko opiekunem naukowym, ale również, z czasem, przyjacielem. To z inspiracji J. Buszki młody badacz zajął się gospodarczymi dziejami okresu międzywojennego, prezentując nie tylko talent i pasję, ale przede wszystkim niezwykłą pracowitość, solidność i rzetelność badawczą. Objawił zresztą te cechy już w czasie studiów – był prezesem Koła Naukowego Historyków im. Joachima Lelewela, aktywnym działaczem Zrzeszenia Studentów Polskich, z czasem działaczem politycznym i związkowym. To charakterystyczna cecha tego wojenno-powojennego pokolenia, szczególnie tego wywodzącego się z małych miast i ze wsi, ze środowisk biednych, często zapomnianych. Wyższa Szkoła Pedagogiczna była tu ważnym przystankiem i szansą w biografii pokolenia Jerzego Gołębiowskiego.

Potrafił to wykorzystać, podobnie jak studia, a później pracę, wtapiając się w środowisko historyczne nie tylko krakowskie, ale i ogólnopolskie. To dlatego, jak sądzę, jeden z najwybitniejszych znawców polskiej gospodarki międzywojnia i przyjaciel Jerzego, profesor Jerzy Tomaszewski, nazywał Go „ostatnim Mohikaninem

– badaczem dziejów gospodarczych Polski”. Obaj doskonale wiedzieli, a przede wszystkim rozumieli, że solidne badanie dziejów gospodarczych to klucz do zrozumienia procesów politycznych, społecznych, również mentalnych, postaw i zachowań, wreszcie świadomości. Szkoda, że ta specjalizacja badawcza wśród młodego pokolenia historyków nie cieszy się większą atencją.

Jerzy studia ukończył w niełatwym dla środowiska akademickiego roku 1968 i rozpoczął pracę w ówczesnej Katedrze Historii Polski WSP (nie było jeszcze instytutów), początkowo jako asystent-stażysta, asystent, wreszcie starszy asystent (nomenklatura ówczesna). W 1976 roku obronił przygotowaną pod kierunkiem prof. J. Buszki rozprawę doktorską pt. *Etatyzm w polityce gospodarczej obozu pomajowego 1926–1939*, która następnie ukazała się drukiem (w skróconej wersji) jako *Spór o etatyzm wewnątrz obozu sanacyjnego 1926–1939* (Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej, t. 22, Kraków 1978, 104 ss.). Pokazał w niej głębokie zróżnicowanie poglądów ekonomicznych w obozie rządzącym po zamachu majowym Józefa Piłsudskiego na zwolenników liberalizmu gospodarczego i zwolenników interwencjonizmu. Wyjaśnił źródła, przesłanki i uwarunkowania narastania kapitału państwowego w polskiej gospodarce i stosowania w coraz większym zakresie instrumentów oddziaływania państwa na niemal wszystkie sfery życia gospodarczego. W tym samym roku Jerzy mianowany został też adiunktem – już w Instytucie Historii.

Kontynuował badania i to w sposób jeszcze bardziej intensywny. Ich owocem była kolejna, solidna źródłowo i erudycyjnie, dobrze przyjęta przez środowisko naukowe rozprawa pt. *Sektor państwowy w gospodarce Polski międzywojennej* (Warszawa–Kraków 1985, 366 ss.), w której uporał się z problemem systematyki banków, przedsiębiorstw i monopoli skarbowych. Wyjaśnił przyczyny i motywy, a także efekty dominacji państwa w polskiej gospodarce.

Drugim obszarem naukowej refleksji Profesora były dzieje industrializacji w międzywojennej Polsce. Obszerne kwerendy archiwalne zaowocowały solidną rozprawą monograficzną pt. *Przemysł wojenny w Polsce 1918–1939* (Prace Monograficzne Wyższej Szkoły Pedagogicznej, t. 111, Kraków 1990, 318 ss.), która stała się podstawą pomyślnie zakończonego przewodu habilitacyjnego w roku 1990. Jej drugie, uzupełnione o nowe informacje wydanie, ukazało się w roku 1993 pt. *Przemysł zbrojeniowy Drugiej Rzeczypospolitej* (Pionki 1993, 303 ss.). Autor przedstawił w niej również okoliczności i uwarunkowania poszczególnych faz rozwojowych w polskim przemyśle wojennym, problematykę udziału państwa i kapitału prywatnego w gospodarce, a także konsekwencje – procesy cywilizacyjne, zdolności obronne państwa itp. To do dzisiaj jedna z najpełniejszych monografii tego problemu w nauce historycznej. Obie rozprawy to ważna cezura w naukowym dorobku Jerzego – stał się badaczem formatu krajowego, uznawanym i cenionym, zapraszany na rozliczne konferencje naukowe, wreszcie ekspertem, co w okresie przemian własnościowych III RP zaowocowało współpracą z Ministerstwem Przekształceń Własnościowych.

Kontynuacja tych wątków badawczych, już jako samodzielnego pracownika nauki, przyniosła kolejne znamienne rezultaty – udział w ważnym projekcie ogólnopolskim „Wisła w dziejach narodu i państwa” (program sektorowy), a przede wszystkim *COP. Dzieje industrializacji w rejonie bezpieczeństwa 1922–1939* (Wydawnictwo

Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2000, 311 ss.) – rozprawa bardzo dobrze przyjęta w środowisku naukowym, stale cytowana. Stała się zresztą podstawą w awansie profesorskim Jerzego (tzw. książka profesorska).

W dorobku naukowym Profesora Jerzego Gołębiowskiego, obok już krótko przedstawionych monografii, znajdują się jeszcze dziesiątki rozpraw pomniejszych, drukowanych w prestiżowych wydawnictwach. Rozprawy te były wielokrotnie cytowane, nie tylko zresztą przez historyków gospodarczych. Dopełnieniem tych poczynań było też zwrócenie się przez Jerzego w kierunku historii regionalnej (szczególnie XX-wieczne dzieje miast małopolskich), a także historii politycznej i biografistyki (autor ponad 160 biogramów, współautor kompendium biograficznego *Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej* – red. prof. Jacek Majchrowski), dziesiątek recenzji, przyczynków, które prezentował nie tylko w publikacjach, ale i na licznych konferencjach i sympozjach naukowych.

Jerzy był też świetnym, wnikliwym i solidnym redaktorem wydawnictw naukowych, zbiorowych, a przede wszystkim (to ważny kapitał Jego i następców-współpracowników dorobku) redaktorem naczelnym periodyku początkowo zatytułowanego: „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie. Prace Historyczne”, a od roku 2001 „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis”, członkiem zespołu redakcyjnego krakowskich „Studiów Historycznych”.

Jerzy w sposób niezwykle odpowiedzialny przekładał wyniki badań naukowych na sferę akademickiej dydaktyki. Dobrze bowiem wiedział, że dydaktyka akademicka powinna być zawsze funkcją badań naukowych. Docenialiśmy zawsze (osobiście jako Jego student jeszcze, później współpracownik) w Katedrze, Instytucie, środowisku wreszcie Jerzego niewątpliwe talenty dydaktyczne, umiejętność współpracy, solidność warsztatową, rzetelność i sprawiedliwość w ocenach procesu historycznego, a także oceny dorobku młodszych kolegów czy współpracowników. To było szczególnie ważne doświadczenie wśród kilku pokoleń uczniów Profesora Gołębiowskiego – magistrantów studiów dziennych i zaocznych (ponad 300), dyplomantów studium podyplomowego, doktorantów, habilitantów. Uczestniczył w rozlicznych przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesorskich. Wychował niemałe grono solidnych, rozumiejących procesy gospodarcze historyków. Był w tym postępowaniu pasjonatem, życzliwym krytykiem, nie znosił powierzchowności i ułudy, niesolidności badawczej i niesprawiedliwości w ocenach. Swe historyczne *ego* potrafił spożytkować nie tylko z myślą o sobie, ale także i o innych, stąd pozytywne opinie i oceny Jego osoby wśród uczniów i współpracowników.

Ten twórczy wysiłek – trwający kilka dziesiątków lat – doceniało środowisko i przełożeni. Pełnił na uczelni odpowiedzialne funkcje: kierownika studium podyplomowego, wicedyrektora Instytutu Historii, kierownika seminariów magisterskich i doktorskich. A istotnym dopełnieniem tych obowiązków była pasja społecznikowska. Był prezesem Rady Zakładowej Związku Nauczycielstwa Polskiego, działaczem partyjnym, a ostatnio członkiem senackiej Komisji Dyscyplinarnej. W swej codziennej postawie był też bez wątpienia ideowym, a nie zideologizowanym lewicowcem. Pomagać innym na każdym, możliwym polu aktywności i działania było na pewno życiową dewizą Jerzego. Był jednocześnie odpowiedzialnie krytyczny wobec polityki i ideologii. W swym życiu doświadczył przecież niejednego, co dawało Mu prawo do takiej właśnie postawy.

Liczne nagrody Rektora, ministra nauki, prezydenta miasta, odznaczenia państwowe, resortowe i związkowe stanowią potwierdzenie tego, że życie przeżył solidnie, odpowiedzialnie, twórczo. Pozostawił po sobie dzieło wyjątkowo trwałe, takie jak On – solidne i rzetelne, potrzebne.

Pogrzeb Profesora Jerzego Gołębiowskiego odbył się w dniu 10 listopada 2010 roku na Cmentarzu Batowickim.

Jacek Chrobaczyński